

Ott Pärna: hea hetk liiga vahetamiseks

Ott Pärna, Eesti arengufondi juhatuse esimees

Arengufondi juht Ott Pärna kirjutab, et Eesti on piisavalt heas vormis, et välja murda Skandinaavia väikese venna rollist. Me võiksime kujuneda oluliseks tõmbekeskuseks ja selleks peame leidma oma valdkonna, nagu filmitööstus Hollywoodis ja disainitööstus Lõuna-Koreas.

Uute sisukate eesmärkide seadmisel oleme Eestiga huvitavas positsioonis. Ühelt poolt oleme Euroopa Liidu äärealal ja Venemaa külje all, teisalt osa Põhjalast – regioonist, kus arendatakse enamik Euroopa uutest tehnoloogiatest, kus on korralik finantsdistsipliin ja millel on tõenäosus näiteks koos Saksamaa ja Hollandiga saada Euroopa kasvukeskuseks. Milline saab olema Eesti roll selles, on meie endi teha.

Me oleme kriisist läbi tulnud, kuid siiski «Lõuna-Soomena». Meie majanduse praegune lagi on olla Skandinaavia tubli teenindaja, kuid mitte võrdväärne partner. Ometi ei taha me jääda Skandinaavia väikeseks vennaks. Maailmas on riike, kus pea pooled tööelistest teenivad elatist piiri taga ning kus kohalik majandus elavdub täpselt kord aastas, aastavahetuse aegu, kui ollakse kodus käimas.

Me oleme kolme haruga kahvli: meil on ambitsioonikad eesmärgid, meil on hea makro- ja eelarvepoliitika, tugevad institutsioonid, madalapoolne korruptsioonitase ja toimiv õigusriik, meie äride keerukus, strateegiline roll ja rahvusvahelisus on väga väikesed.

Nii näiteks on meie eksportiva elektroonikatööstuse tootlikkus kümme protsenti Rootsi omast, meie töötleva tööstuse keskmine palk on tublisti alla 1000 euro kuus, meie ekspordist teevad enamiku vaid sadakond ettevõtet, millest kahte kolmandikku kontrollivad välisinvestorid. Viimane pole paha, kuid nad teevad siin täpselt nii keerulist tööd, kui häid inimesi meil on pakkuda.

Kuidas sellest kahvlist välja tulla, on tegelikult üks Eesti olulisemaid tulevikuküsimusi. Selleks ei ole olemas universaalset mudelit, mida rakendada. OECD soovib oma tänavuses raportis Eesti riigivalitsemisest tabavalt: Eestil tuleb oma lahenduskäigud rätseptatööna ise leida.

Selleks et Eestist saaks Skandinaavia tõsiseltvõetav partner, peab meist saama koht, kus juhtuvad huvitavad ja globaalse tähtsusega asjad. Tõmbekes-kuste sünonüümiks on energia ja võtmesõnadeks soosiv sotsiaalne ja füüsiline taristu.

Tõmbekeskused on atraktiivsed laiale ringile ambitsiooniga tegijatele ja maailmakodanikele. Uuringud näitavad, et enamik ülimobiilseid töötajaid valib oma töökoha just asukoha, mitte aga organisatsiooni või firma järgi.

Seepärast valivad targad ettevõtted oma tegutsemiskoha just piirkonna järgi, kus nende tulevased töötajad elada tahaksid. Nii on filmitööstus koondunud Hollywoodi, Ida- ja Kagu-Aasia disainitööstus Lõuna-Koreasse jne. Täpselt selliseks, oma valdkondades tõmbekeskuseks peaks tuleviku Eesti kujunema.

Niisiis, Läänemere ümbrus vajab märksa globaalsemat ja teistmoodi mõtlevat keskust, kuid see ei teki iseenesest. Tallinn on unikaalne linn, kus randuvad otse kesklinna maailma suurimad kruisilaevad, tuues meile ilma suurema kutsumiseta kümneid tuhandeid maksujõulisi kliente nädalas. Meie praeguseks laeks on müüa neile sadamakioskites merevaiku.

Kümne, aga miks mitte juba viie aasta pärast peaks kaugete riikide turistid astuma laevalt otse muusikaliteatrisse, ooperiteatrisse, konverentsikeskusesse, kallisse hotelli, kaubamajja, kas või kasiinosse. Meil on klient olemas, aga riigina või linnana me korralikku müüki ära ei tee – kui öelda ettevõtja keeles.

Maailmakogemuse, ekspertarvamuste ja Arengufondi seirete põhjal on võimalik esile tõsta viis perspektiivi, kust konkreetsemaid lahenduskäike otsida.

Esiteks, eksperimenteeriv majanduspoliitika, kus täpse retsepti asemel era- ja avalik sektor üheskoos õpib ja katsetab. Selleks et finantsvahendusteenuste ekspordis Eestile võimalusi otsida, oleme koos erasektoriga käima lükanud FinanceEstonia.

See on vabatahtlikul alusel töötav era- ja avaliku sektori koostööplatvorm, kus on üle 20 liikme ning mille eesmärk on viia Eesti finantsteenused ja nendega seotud tugiteenused rahvusvahelisele areenile, meelitada Eestisse rohkem rahvusvahelisis peakontoreid jne.

Eestis on finantsvahendus-sektori maht praegu umbes neli protsenti SKTst, mis on päris optimaalne. Kuid eksportturgudel on meil selles üsna suure lisandväärtusega sektoris turvalist kasvuruumi küllalt.

Ärivaldkondi on Eestis mitu, kus era- ja avaliku sektori teadmist ja ambitsiooni kokku pannes saab välja mängida uusi konkurentsieeliseid. Samuti vägagi konkreetseid asju teoks teha. Olgu selleks rohemajandus, rahvusvaheline kaubandus ja logistika, aga ka põllumajandus ja töötlev tööstus, kui traditsioonilisemaid valdkondi nimetada.

Kuid mis iganes valdkonnas me Läänemere ääres arvestatavas tegijaks kujuneda tahame, peab meil olema partnerite ring kaugemal. Me peame suutma tuua siia piirkonda uut kvaliteeti ja koostöösuhteid.

Teiseks, strateegilised kasvuvaldkonnad. Eesti üldine ärikeskkond on juba üsna hästi ära lihvitud – raske on uute universaalsete argumentidega välja tulla. Selles mõttes sarnaneb väikeriigina tippu pürgimine kellassepa ülesandega, kus masinavärk koosneb väikestest detailidest, mis peavad omavahel kokku töötama. Nende detailide all mõtlen ma ennekõike inimkapitali, haridust ja teadust, tipptegijate läbirääkimisaega ja riiklikke koostöösidemeid.

Minu käest on tihti küsitud, kas Eesti peaks seadma mustvalgeid sektoraalseid fookusi. Minu üldine arvamus on jätkuvalt, et ei peaks. Eesti on liiga väike ja ka ühes sektoris olevate ettevõtete arv on liiga väike selleks, et selle põhjal väga olulisi hariduslikke jms prioriteete seada.

Samuti olen kahtlev kitsa valiku baastehnoloogiate eelisarendamisel, kuna suure tõenäosusega ei suuda me tõenäosusteoorias edestada endast kümme, sada ja tuhat korda suuremaid riike, et just meie panustatav lahendus maailmas nii teadusliku kui ka ärilise läbilöögi teeb.

Kasvuvaldkonnad on selles mõttes sümbioos globaalsest nõudlusest ja megatrendidest, riigi tehnoloogilisest suutlikkusest, majanduslikust realiteedist ja ambitsioonist nii indiviidide, ettevõtete kui ka riiklikul tasandil. Maailmast võib näitena tuua keskkonna- ja rohemajanduse ning säästva energeetika, millest on saanud üks riskikapitalistide peamisi investeerimisvaldkondi.

Rohemajandus pakub kasvuvõimalusi nii töötlevale tööstusele, teenusemajandusele kui ka IT-ärile.

Sarnased võimalused kasvavad välja ka heaolu- ja tervisemajandusest, mis pakub lahendamist vajavaid väljakutseid peaaegu kõigile majandusharudele. Rohkem kui pooled eurooplastest on põhimõtteliselt valmis välisriigis tervishoiuteenust tarbima, samas kui vaid neli protsenti on seda realselt teinud.

Aastaks 2050 on ainuüksi Soomes ja Rootsis ligi pool elanikkonnast üle 65-aastased, kes lisaks meditsiiniteenuse tarbimisele on aktiivsed ka tööturul ja seetõttu piisavalt varakad, et endale heaolu- ja terviseteenuseid lubada. Miks ei võiks Eestist kujuneda piirkondlik tervishoiukeskus ehk HUB, mis oli ühtlasi ka kõige ambitsioonikam nägemus, mis kasvas välja Arengufondi tervishoiuteenuste ekspordiseirest.

Kolmandaks on struktuurimuutuse poliitika, mis tähendab sammude kogumit, mille ühiseks eesmärgiks on majanduse ajakohastamine, suuremat lisandväärtust andvate ärivaldkondade ja -funktsioonide poole liikumine.

Struktuurimuutuste poliitikal on neli tahku, mille kõigiga tuleb tõsiselt tegeleda: 1) praeguste äride liikumine väärtusahelas keerukamaks, 2) nende liikumine olemasoleva kogemuse baasilt keerukamatesse sektoritesse (nt põlevkivist põlevkivikeemiasse, puidust metsamasinatesse ja metsakeemiasse), 3) uute ja suuremat lisandväärtust andvate ärivaldkondade ja ettevõtete importimine majandusse välisinvesteeringutega, 4) uute ja suuremat lisandväärtust andvate globaalsete kasvuettevõtete (nn start-up-firmad) arendamine nullist ja/või ülikoolide külje all.

Võtmeküsimus meie jaoks on: mida teha, et sellised ettevõtted Eestist kasvada saaksid ja neid oleks viis või kümme korda rohkem kui praegu? Selleks on meil vaja ühelt poolt

rohkem äriingleid ja kapitaliseeritud riskikapitalifonde, teisalt peame oma väiksuse tõttu heitma pilgu ka piiri taha, et sealt tugevaid start-up-ettevõtteid juurde meelitada.

Eestil on juba üksjagu argumente, et saada siinse piirkonna start-up-riigiks, kuid selle nimel tuleb vähemalt kümnend sihipärast tööd teha – Silicon Valley on ehitatud enam kui 50 aastat.

Eeltoodu viib meid neljanda olulise teemani, milleks on valdkondadeülene talendipoliitika. Maailma arengusuundumused lubavad meil arvata, et globaalne konkurents kvaliteetse tööjõu pärast, sõda talentide pärast teravneb veelgi.

Sellistes oludes ei saa tööjõupuudusele lahendust otsida vaid haridussüsteemist – lisaks tuleb leida kiiremaid ja paindlikumaid teid, näiteks rakendada valikulist immigratsioonipoliitikat.

Samasugusele järeldusele jõudis näiteks ka Arengufondi seire IT kasutamisest majanduse konkurentsivõime kasvatamisel. Meil on Põhjamaadega võrreldes tööjõuturul puudu kuni 20 000 IT-kvalifikatsiooniga spetsialisti, et neid oleks Põhjalaga sarnases suurusjärgus igas majandusharus. Samas kui IT-eriala lõpetab meil aastas alla neljasaja tudengi.

Me peame IT-hariduse mahtu ja ka kvaliteeti tõstma. Teiseks tuleb tegeleda IT olulisemates rakendusvaldkondades interdistsiplinaarsete rahvusvaheliste programmide loomisega, kus umbes pooled tudengid ja professorid on väljastpoolt Eestit.

Akadeemilise järelkasvu tekitamise nimel peame saatma järjepidevalt oma parimaid tudengeid maailma juhtivatesse ülikoolidesse õppima. Ning neljandaks peame leidma viisi, kuidas lahendada IT-spetsialistide põuda selektiivse immigratsiooniga.

Selleks et meie ettevõtted saaksid areneda ja et me globaalses talendirallis kaotajaks ei jääks, vajame poliitikavaldkondade ülest terviklikku talendipoliitikat. Me lubame Arengufondi alustatud talendiseirega selleks vajalikku taustateadmist luua.

Viiendaks oluliseks teemaks on maailma arengutrendide mõistmine. Meie edukus maailmas sõltub otseselt sellest, kui palju me seda tunneme. Kui palju me seal toimuvaid paratamatuid protsesse mõistame.

Ma julgen kinnitada, et vaatamata ühtlaselt hallile foonile maailma majanduses ja eurotsooni tulevikus, on maailmas palju kirkaid värve ehk trende, mis on üheaegselt väljakutsed, kuid ka suured võimalused väledatele ettevõtetele ja riikidele. Selleks et kõik eestimaalased maailma võimaluste virvarrist struktureerituma ülevaate saaks, veab Arengufondi seiremeeskond trendiblogi www.fututuba.ee.

Sealt leiate värskaid uuringuid ja lugusid näiteks tuleviku töökohtadest, tärkavatest äriühingutest, energeetika tulevikust, rohemajandusest, vananemisest, kaugetest turgudest, linnastumisest, uudsetest valitsemismeetoditest, välisinvesteeringutest, tarbimisest, migratsioonist jpm.

Niisiis, hetk Eesti jaoks on käes ja me lihtsalt peame selle ära kasutama. Maailm ja Euroopa on mitmete süsteemsete kriiside küüsis, lahendades paljuski minevikus tehtud valearvestusi ja vigu. Eesti seevastu on küllalt heas vormis, et muutuva maailma keerises otsustav liigavahetus teha.

Artikkel ilmus ajalehes Postimees, 23.09.2011 ja selle aluseks on Ott Pärna 22.09.2011 riigikogu ees peetud kõne.

Kommentaariid

Urve Palo

(SDE)

Arengufondi ettekannetest jäi kõlama lause, et enamik organisatsioone ei sure seepärast, et nad teevad valesid asju, vaid et nad teevad õigeid asju liiga kaua. Siit võib tuua paralleeli Eesti riigiga. Meil üritatakse kinni hoida 90ndatel edu toonud poliitika põhimõtetest, unustades, et see, mis kunagi töötas, ei too enam edu praegu.

Arengufond rõhub vajadusele töötada välja talendipoliitika, öeldes, et loota ei saa ainult oma helgetele peadele. Nõus, aga enne kui talente mujalt jahtida, peame õppima omamaiseid talente hindama. Praegune sotsiaal-majanduslik keskkond soodustab talentide lahkumist, mitte siia tulekut.

Inimarengu aruande järgi ei näe enda ja oma laste tulevikku Eestis ligi 100 000 inimest. Millega meelitada siia uusi talente, kui olemasolevadki ei taha siia jääda?

Sageli tuuakse meie väikeste palgade põhjuseks väike tootlikkus, mis tõesti on keskmiselt mitu korda väiksem kui Soomes. Aga kui eestlane sõidab 80 kilomeetrit põhja poole tööle, siis tema tootlikkus järsku ei ole enam väike! Miks? Meie ekspordist moodustab põhilise osa madala lisandväärtusega masinate ja seadmete, puidu- ja mööbli-, tekstiili- ja toiduainetööstuste toodang.

Suure lisandväärtusega tootmisega kaasnevad aga kõrgemad palgad ja ka raha jääb rohkem tootjariiki.

Andrei Korobeinik

(Reformierakond)

Võib tunduda, et 40-aastase perspektiivi kujundamisel ei tasu praegusest olukorrast väga lähtuda (mõtleme, millist prognoosi tänapäeva Eesti kohta võisid anda 1970. aasta eksperdid), kuid mõtteharjutusena on see hea.

Eesti peab muutuma Läänemere tõmbekeskuseks ja selleks peavad Eestisse tulema rahvusvaheliste ettevõtete peakontorid ja tippspetsialistid välismaalt, meie enda kompetents peab kasvama.

Olen Arengufondi uuringutega tutvunud ka varem ja jää on hakanud liikuma – Eesti lihtsustas välisspetsialistide palkamist, meie idufirmad on maailma areenil edukad (GrabCad, Erply, Fortumo jne), olukord lennuühendustega on paranenud.

Viis vajalikku lahenduskäiku

- Eksperimenteeriv majanduspoliitika, kus era- ja avalik sektor üheskoos õpib ja katsetab.
- Strateegilised kasvuvaldkonnad kui sümbioos globaalsest nõudlusest ja megatrendidest ning riigi tehnoloogilisest suutlikkusest, majanduslikust realiteedist ja ambitsioonidest.
- Struktuurimuutuse poliitika, mille ühiseks eesmärgiks on majanduse ajakohastamine, suuremat lisandväärtust andvate ärivaldkondade ja -funktsioonide suunas liikumine.
- Valdkondadeülene talendipoliitika, mis muu hulgas tähendab ka valikulist immigratsioonipoliitikat.
- Maailma arengutrendide mõistmine.